Mijiheer de Voorzitter, Excellenties, darmes en heren. Enkele maanden geleden kreeg ik een oud kompas in handen en op dat kompas vond ik de volgende inscriptie: "ik wijs geen weg, maar raad de richting aan". Dat beeld dames en heren zou ik willen gebruiken als ik in het kort moet aanduiden - met een beeld dan alleen - de christelijke inspiratie. Geen wegwijzer, alleen het aanduiden van een richting. Geen landkaart, helemaal geen stafkaart, zoals we vroeger wel eens hebben gedacht voor ons politieke handelen, alleen een denkrichting, die ons opdraagt om een bepaalde koers te gaan volgen. Dames en heren, naar mijn wijze van zien geeft dat evangelie ons een negatieve maatstaf en een positieve drijfkracht, een positieve bezieling en dit is de critische opstelling t.o.v. samenleving en maatschappelijke verhoudingen, dichtbij en veraf. Dit is de hulp aan de achtergeblevenen in de samenleving. Maar dan is het ook geen zaak van vrije keuze. Nu, voor ons vloeit deze hulp noodzakelijk voort, absoluut voort, uit een duidelijke opdracht. Dat is dus wat ik bedoel met evangelische inspiratie. Ik herhaal het nog eens, mijnheer de voorzitter, het evangelie bevat dan ook geen politieke boodschap, maar het bevat wel waarden, die wij moeten verwoorden in staatkunde en maatschappij. De vraag is hoe we dat moeten doen. Mijnheer de voorzitter, er is één man in Nederland die een jaar lang daaraan op de meest overtuigende en beste wijze uitdrukking heeft gegeven en argumenten heeft aangehaald. Deze man was de heer Bogaers. Ik heb de citaten bij me. Ze zijn beschikbaar voor al degenen, die ze tijdens de lunchpauze zouden willen inkijken, De heer Bogaers heeft op beeldende wijze uitdrukking gegeven aan de noodzaak van een partij met christelijke inspiratie Op die grond wees hij af - en ik heb de citaten bij me mijnheer de voorzitter - ket pragmatisme van D66.
Toen de heer Bomers gevraagd werd, of hij vond dat partijen alleen op politiek onderscheid gebaseerd moesten zijn, toen zei hij op de van hem bekende besliste wijze: "beslist niet". En een derde punt mijnheer de voorzitter, de heer Bogaers heeft herhaaldelijk betoogd, - een jaar lang - dat wij de verschillen die er bestaan tussen christendom en humanisme niet moeten verdoezelen, en ik haal hem nu letterlijk aan: "door allen in één organisatie te willen persen; dan immers - zo zei Bogaers - zal de geestelijke inspiratie opdrogen". Dat waren opmerkingen die door de beste verdediger van een christelijk geïnspireerde partij zijn gegeven tot aan het congres in Dronten! Want sindsdien zwijgt de heer Bogaers. De verbindingslijn die ik persoonlijk leg tussen evangelie en politiek, vindt U wellicht wat dunner dan die van de heer Bogaers en daar heeft U gelijk in. Ik geef toe, dat de lijn die ik zou willen leggen, die U al begrepen heeft uit datgene wat ik zojuist gezegd heb, voor sommigen te vaag en te smal is, voor anderen is zij nog te sterk. Mijn standpunt is, mijnheer de voorzitter, dames en heren, dat er vandaag in ons land nog wel behoefte is aan een moderne volkspartij, een volkspartij die de evangelische waarden - en meer niet - die in onze levensbeschouwing steeds centraler zijn komen te staan, nu bijzaken en ballast weggevallen zijn, die deze evangelische waarden in gemeenschappelijke bezinning en in grote bescheidenheid vertaalt voor onze samenleving. Nu weet ik dames en heren dat er vele christenen zijn, die een andere conclusie trekken voor hun politieke handelen. Ik heb daar alle begrip en alle respect voor. Haar ik vraag ook begrip en respect voor de miljoenen, hier en elders, ik heb het even nagekeken mijnheer de voorzitter bij de laatste verkiezingen, en we weten hoe die waren, was dat toch nog de helft van alle kiezers in Nederland - ik vraag begrip en respect voor die allen, die uitgaande van de gedachte, dat een politieke partij geen doel op zichzelf is, maar een middel, die uitgaande van die gedachte dat zij dit middel moeten en mogen gebruiken om de maatschappelijke
lorde te hervormen, die het beleid daarmee willen beïnvloeden, volgens de waarden die zij in het evangelie menen te vinden. Och mijnheer de voorzitter, wanneer houden wij in dit theologiserende volk toch eens op met elkaar voor het rontgenapparaat te zetten om de mate van christelijke inspiratie te bepalen. Wanneer stoppen we er toch mee om elkaar door te lichten op de hoeveelheid evangelische gezindheid. Mijnheer de Voorzitter, uiteindelijk gaat het om een persoonlijke beslissing, die voor iedereen dikwijls gebaseerd is op een stuk ervaring en op een stuk zicht dat je hebt op de maatschappelijke ontwikkeling. Mag ik zeggen mijnheer de voorzitter - het is één keer vandaag, ik beloof het U: niet meer, en ik bied mijn verontschuldiging aan, want dat moet je tegenwoordig doen bij ons als je een bijbelwoord aanhaalt - één keer mag ik een bijbelwoord gebruiken. Er is een woord dat mij bijzonder lief is, mijn leven lang, en dat woord luidt: 'Gij zult mijn getuige zijn'. Welnu dames en heren ik geloof dat deze klemmende oproep en opdracht "Gij zult mijn getuige zijn" niet beperkt is tot het persoonlijk leven, daar is geen sprake van. Ik vind - en ik mag dat dan nog gewoonweg - ik vind dat ik in dit land, vandaag en in de huidige situatie het beste gestalte kan geven aan die opdracht door bij te dragen tot een moderne, evangelische volkspartij, mits deze partij aan bepaalde voorwaarden voldoet. Mijnheer de voorzitter, het gehoor volgt mij op de voet, want ik ben aan een nieuw gedeelte van mijn inleiding gekomen. Voorzitter het is nl. zo, dat de grootste hoeveelheid vragen, die gekomen is over het eerste rapport, niet betrekking heeft op dit uitgangspunt, en dat kon ook niet anders, want daarover waren we het dacht ik in Arnhem eens geworden, tenminste dat dacht ik wel, nee, de meeste vragen zijn - ook in de groep die de principiële uitgangspunten heeft - gesteld, die zijn gekomen over het program en over de uitvoering. Zeker na wat U, mijnheer de voorzitter heeft gezegd, neem ik de vrijheid om daar dan nu ook iets van te zeggen.

Ik ben blij met al die vragen die over dat program en over die uitvoering gekomen zijn, met name naar aanleiding van het eerste stuk. Want naar mijn overtuiging zijn die van het meeste belang. Vandaag dat ik sprak over onder bepaalde voorwaarden". Mag ik er 3 noemen geheel voor eigen rekening. Ik heb niemand achter me, ook geen radicalen, nauwelijks mijn eigen vrouw. Mijnheer de voorzitter, er zijn 3 voorwaarden. Op de 1e plaats vindt ik dat een moderne evangelische volkspartij of hoe u hem dan ook wil noemen een indicatie moet geven waarheen men wil. De kiezers geven aan een partijleiding wel vertrouwen, maar men kan voor de verkiezingen geen blanco cheque blijven vragen. En het complement van de duidelijkheid vooraf - maar ik laat het graag aan de commissie Veldkamp over en toch kan ik niet nalaten om het hier te zeggen: het complement van die duidelijkheid vooraf is, dat tijdens de rit het wisselen van partners zonder een tussentijds beroep op de kiezers onmogelijk moet zijn. Dat is punt 1. Mijnheer de voorzitter ja, ik hoop dat degenen die klappen er zo geen spijt van hebben, want er komen nog meer voorwaarden. Mijn 2e voorwaarde, mijnheer de voorzitter is, dat een nieuwe formatie - nu zal er misschien al minder geklapt worden - zich niet blijvend zal mogen binden - ik onderstreep blijvend: - in een grotere concentratie. De tijd ontbreekt me om daar hier op in te gaan en de commissie Veldkamp zal er ook zijn gedachten over laten gaan. Ook hier wil ik stellen dat naar mijn mening het onjuist zou zijn om je blijvend - U hoort wat ik zeg - om je blijvend te binden aan een grotere concentratie. De vraagstukken veranderen en ik dacht dat we dat de laatste maanden hebben ervaren - wie had ervan gedroomd van deze problemen waarvoor wie nu staan. De vraagstukken veranderen en de partners veranderen.
Ook daar hebben we leergeld betaald, ik bedoel de partners inwendig veranderen. Mijn 3e voorwaarde mijnheer de voorzitter, is dat een evangelische volkspartij, zoals ik hem zie, een duidelijke opstelling zou moeten meenemen in het politieke krachtenveld. Een nieuwe formatie is nog niet eens geboren. We zijn nog in het pre-pre (als dat biologisch mogelijk is) - natale stadium. Mijnheer de voorzitter en nu al wordt er gesproken over immobilisme, nu al - en ik heb het in Brabant moeten horen op kringvergaderingen - wordt er gesproken over waterige soep, of over een grauw midden zoals m'n collega Alberda uit de eerste kamer het zei. Nu al wordt er gesproken over een vaag aftreksel. Voorzitter ik heb in Brabant bij die gelegenheden voorbeelden gegeven - geheel voor persoonlijke rekening - waarin een nieuwe politieke formatie duidelijke veranderingen zou willen. Ja, dat wil niet zeggen dat ze links zouden staan, want als ik het van mijn studenten hoor dan staan Mitterand en van Riel samen rechts de laatste tijd! Ik bedoel mijnheer de voorzitter een nieuwe formatie zal op een aantal punten - en ik wil best duidelijk zijn want ik houd van duidelijkheid - ik vind dat een nieuwe formatie om nou maar eens wat te noemen - ik heb dat ook in Brabant een paar keer mogen zeggen - t.o.v. problemen als de verraogensaanwasdeling, een verregaande democratisering ook naast het eigenlijke staatsapparaat, het bestrijden van de concentratie in het persv;ezen en de ontwikkelingslanden, daar zouden duidelijk veranderingen moeten optreden, maar dat is niet hetzelfde als links want links blijkt volgens velen - ik herhaal het - oerconservatief geworden te zijn. Daarnaast vind ik dat een aantal zaken niet ingrijpend zouden moeten worden gewijzigd. Ook dat - dacht ik - mag je nog zeggen, en dan denk ik aan problemen als de evenredige vertegenwoordiging aan de private ondernemingsgewijze produktie of aan de NAVO, maar dit is geheel voor eigen rekening. Men kan - mijnheer de voorzitter - de plaatsbepaling van een nieuwe formatie nog niet aangeven. Dat hangt af - om een Engels woord te gebruiken - van de issues, van

de toppics die zich zullen aandienen van de belangrijke puntene. Maar ja, mijnheer de voorzitter, een middenpartij is een schutting woord geworden, zeker nu andere schuttingwoorden tot de eer van de litteratuur zijn verhevene. Voorzitter, dames en heren, als de consequentie van een program deze plaatsing in het midden zou zijn, dan vind ik dat helemaal niet erg, dan ben ik ook met een middenpositie accoord en dan zal die waterige soep me heel lekker smaken en ik zal me goed voelen in het grauwe midden. Wat ik wel erg vind is dat de uitvoering die wij zouden willen van het program persé ertoe zou moeten leiden, dat de hele kudde bijeen zou moeten blijven. Kijk voorzitter, daar moeten we echt van af U kent mij, ik hou van duidelijke uitspraken. Bij het kiezen van positie zullen wij offers brengen, offers in politieke zin, van kiezers en van zetels. Maar die gedachte die aan het begin van de vijftiger jaren wel eens werd geopperd als men het had over de KVP - ik meen door de heer Scheps, - dat de KVP een kat van Kinderdijk was. U weet 't, de kat die in de watersnood een baby in een wieg beschermde en dan weer naar rechts sprong en dan weer naar links sprong en telkenmale probeerde om de gehele groep - dat was dan de baby - bij elkaar te houden, welnu mijnheer de voorzitter, ik sta op het standpunt dat die "kat van Kinderdijk-idee" verworpen moet worden. Dat is nou de prijs die wij moeten betalen voor het bekennen van politieke kleur. Dat zal politiek geld gaan kosten, dat zal offers met zich meebrengen, offers, in de zin van zetels en van kiezers. Maar een duidelijke opstelling die ik zou willen mijnheer de voorzitter die laat zich - en ik herhaal datgene wat u zojuist gezegd heeft - niet inlijven bij een linkse of een rechtse concentratie. Het is bepaald onjuist - het is goed om nu ons dat te realiseren - dat we nu voor vast - ik herhaal voor vast - zouden moeten kiezen tussen twee alternatieven. Ik zou 5 landen in west-Europa kunnen noemen, en misschien sinds 3 dagen nog een ander land erbij in de westelijke wereld, waarbij een krachtige derde volkspartij met een
eigen gezicht een grote steun zou zijn in een bijzonder moeilijke situatie, waarin enkel van onze naaste buren verkeren. Er zijn vele vragen gekomen dames en heren over het program. Men heeft aan de werkgroep waar ik deel van mocht uitmaken - ik denk er met het meeste genoegen aan terug aan de samenwerking ook met de heer Aarden en ook met onze vrienden uit de reformatie - men heeft gezegd dat wij alleen maar probleemgebieden hebben aangeduid aan het eind en dat we niet duidelijk genoeg geweest zijn. Welnu dames en heren ik vind dat het gezicht van een politieke partij grotendeels bepaald wordt door de visie op een aantal kernvraagstukken. Want dan blijkt de vertaling van de gezindheid die ons beweegt. Mag ik mijnheer de voorzitter voor eigen rekening en als antwoord op al die opmerkingen die gekomen zijn-, het is meer dan de helft van het totale aantal heb ik in het Pinksterweekend geteld - mag ik voor eigen rekening nu eens die 10 kernvraagstukken noemen, waaromtrent naar mijn mening een nieuwe formatie voor de komende jaren haar koers moet bepalen. Mijn wetenschappelijk hart verzet zich ertegen, dat ik dan geen argumentatie kan geven, want daarvoor heb ik geen tijd gekregen. Wij zullen mijnheer de voorzitter beoordeeld worden naar ons program en onze daden ten aanzien van deze 10 kernvraagstukken. Mag ik trachten een bescheiden bijdrage tot een master- plan, tot een blauwdruk van een richting van een nieuwe politieke formatie te geven en bijdragen - om met de heer Mommersteeg te spreken - tot een open discussie. Het eerste kernvraagstuk vind ik het vraagstuk van de ontwikkelingslanden. En daarop zal de heer Momraersteeg ongetwijfeld nog vanmiddag een verder antwoord geven. Het 2e vraagstuk is onze bijdrage aan de vrede en de vrijheid in de wereld. Dan bedoel ik ons standpunt t.a.v. de kernbewapening en de NATO.
Ons standpunt tav de noodzakelijke dialoog met het communisme. Maar ook ons antwoord aan de dictatuur in Griekenland èn in Polen, van Salasar en van Fidel Gastro Ook onze houding tav apartheid en rassendiscriminatie.
Het 3e kernvraagstuk is de snelle verdere verwezenlijking - en ik ben wat somber te moede - van het verenigd Europa. Ik dacht vorige week dat ik aan een na-gaullistisch tijdperk mocht gaan denken. We moeten nog even wachten, maar ik ben ervan overtuigd, dat de heer Mommersteeg over deze drie kernvraagstukken vanmiddag - mede in de discussie - wel iets wil zeggen. Het 4e kernvraagstuk is - naar mijn wijze van zien - de herwaardering van de inkomens- en vermogensverhoudingen, waarbij het accent naar mijn mening - en dat is gebeurd in de discussies in de kringen - te veel valt op - ik zeg dat in alle openheid, ik kan dat zeggen want ik ben geen fractievoorzitter en geen partijvoorzitter, dus ik kan vrijuit spreken - waarbij het accent naar mijn mening te veel valt op de vermogensaanwasdeling en op de verbetering van de situatie van de werknemers alleen. Ook andere groepen zullen in een inkomensbeleid aandacht moeten hebben. En ik denk aan de landbouwers, aan de kleine ondernemers, en zelfs aan bepaalde vrije beroepen. De heer Nelissen als ik het goed begrepen heb mijnheer de voorzitter zal daar vanmiddag op terug komen.
Het 5e kernvraagstuk dat ons in de komende jaren zal bezighouden, is het probleem van de woningbouw. Verwacht U van mij - ondeskundige die ik ben - geen mening over de huurverhogingen of over de huursubsidies. Ik wil er alleen dit van zeggen, dat naar mijn mening het woningbouwbeleid in een nieuwe formatie zoals ik hem zie, tot basisfilosofie moet hebben de erkenning dat een goed onderdak met het voedsel en de kleding en de gezondheid tot de eerste levensbehoeften behoort. Dat betekent prioriteit voor woningen van de brede massa en een ruime krotopruiming. Mag ik het ronduit zeggen voorzitter, ik ben wel eens bang, dat naarmate we de woningnood wat meer aan het oplossen zijn, dat de woningzoekenden en de krotbewoners tot de achtergebleven groepen in onze samenleving gaan behoren.
Het 6e kernvraagstuk - en hoe kan het anders dat ik het in Tilburg noem - is de problematiek van de werkgelegenheid. Voorzitter,dames en heren, een beleid inzake de werkgelegenheid zal naar mijn mening aan twee belangrijke voorv;aarden moeten voldoen: ten eerste dat

een stuk verbeeldingskracht wordt geënt op de economische groei. Ik zeg het wel eens zo tegen mijn studenten: er kan heel veel, maar niet alles kan. Maar we moeten daarbij verbeeldingskracht enten op die economische groei aan de ene kant en aan de andere kant moeten we bij het werkgelegenheidsbeleid anticiperen, vooruitlopen op de toekomstige ontwikkeling. De situatie in de VS op dit terrein moet ons voortdurend te denken geven. Het is goed om een brand te blussen. Maar beter is om een brand te voorkomen; en dan is brand voor mij een hoog percentage van permanente, structurele werkloosheid. Een aantal middelen is nodig, middelen die worden ingebet, ingebouwd in een denken op lange termijn en in een brede planning, waarbij onderwijs, omscholing, overheidsinvloed - en ik ben wat voorzichtiger - overheidsdeelname ook essentieel zullen blijken. Ik praat voor persoonlijke rekening. Ik denk mijnheer de voorzitter bij v;erkgelegenheid eigenlijk aan arbeidspolitiek, die veel verdere dimensies heeft dan het werkgelegenheidsbeleid op zich.
Arbeidspolitiek waarbij met name het terrein voor onderaan de arbeidsladder wordt aangepakt. Met name in verband met de verwachte ontwikkeling waar- bij - ik herhaal het - de situatie in de VS ons op dit terrein zoveel te zeggen heeft. Ik moet mijn tong afbijten, maar ik zal niets meer
over zeggen.
Het 7e kernvraagstuk is dat naar mijn mening in de komende jaren wij veel sterker het accent zullen moeten leggen op de collectieve voorzieningen. Ik weet dat dit bij velen van u moeilijk ligt. Mag ik U zeggen dat naar mijn mening die collectieve voorzieningen beschouwd moeten worden als een onderdeel van de persoonlijke welvaart en van het persoonlijk
welzijn.
Wij zullen in toenemende mate te kiezen hebben tussen individuele welvaart en gemeenschappelijk welzijn. Dit laatste betekent het welzijn van ons allemaal tesamen, en dat is alleen te bereiken door een vergroting van de collectieve voorzieningen ten koste van het achterblijven van individuele wensen, zullen hebben te kiezen mijnheer de voorzitter; hier ligt de politieke brandstof voor de komende jaren. Het lijkt me wel eens nodig om naast elkaar alternatieven op te zetten mbt de collectieve voorzieningen op allerlei terreinen en hun financiële consequenties, om de mensen inspraak te geven, duidelijke inspraak, bij de keuze die voor hen van levensbelang is. Het 8e kernvraagstuk is de onderwijs en cultuurpolitiek. In onze brood- en spelenmaatschappij, oh nee, ik bedoel in onze brood- en techniekmaatschappij zullen wij juist deze goederen moeten cultiveren en spreiden voor brede lagen van onze bevolking.

Dan zullen financiële drempels moeten verdwijnen. Het gaat om de investering in het belangrijkste productiemiddel dat we hebben: dat zijn de mensen en de kwaliteit daarvan aan de ene kant en het gaat daarnaast om het genieten van cultuur en een stuk levensverrijking. Ik geloof mijnheer de voorzitter dat we met name voor wat betreft de spreiding van de cultuurgoederen zullen moeten trachten om veel meer het accent te leggen op een tegenwicht scheppen tegen de verregaande commercialisering van ons leven, een commercialisering die soms geen grenzen schijnt te kennen. Het onderwijs is een probleem vraagstuk van de eerste orde; en - oa een Unescorapport aan te halen: het mag toch in onze tijd niet gebeuren, dat een leraar die in de twintiger jaren is opgeleid met behulp van ideeën uit 1900, dat deze leraar in de zestiger jaren les geeft aan leerlingen die in het jaar 2000 nog actief aan het leven zullen deelnemen. Voorzitter, ik zie de heer Schmelzer wat smalend kijken, ik heb alleen een Unescorapport geciteerd, maar het heeft de waarde van een encycliek, dat is hetzelfde voor ons in deze moderne tijd.
Het 9e kernvraagstuk, mijnheer de voorzitter, is de democratisering over de gehele linie. En dan denk ik aan het openbare leven, aan het bedrijfsleven en aan het onderwijs, mede om de invloed van machtsconcentraties te compenseren. We zullen die maatschappij toch steeds meer doorzichtig moeten maken en ik geloof dat informatie en inspraak eenvoudig het enige antwoord is op de vrees en de gevoelens van zovelen, geregeerd te worden door autoritair gezag, door anonieme macht. Ik heb enkele jaren geleden mijnheer de voorzitter, toen ik voor de eerste keer in de Eerste Kamer het woord mocht voeren, gewaarschuwd dat naar mijn mening onze samenleving afglijdt naar een situatie zoals die door Kafka in zijn donkerste, in zijn somberste boeken is beschreven. Een samenleving die een doolhof is, waarin de burgers de weg eenvoudig niet meer weten, waarin een keurslijf van regelingen bestaat, die die kleine mensen - de grote mensen redden zich wel - die die kleine mensen dooddrukt. Een samenleving ook, waarin men - hoe gevaarlijk is het - de overheid ziet als een natuurlijke vijand, die samenleving waarin men gefrustreerd en aggressief wordt door het wachten en het stuklopen tegen de loketdemooratie. Is het een wonder dat een jonge generatie, die nog illusies heeft, dat die jonge generatie "nee" zegt, zeker als hij voelt dat hij nog "nee" kan zeggen. Het laatste punt dat ik zou willen noemen als kernprobleem voor de komende jaren, is de vernieuwing van onze democratische staatsvorm. Daar zijn commissies over verschenen, daar zijn zoveel plannen over dat ik daar niets over hoef te zeggen. Ik hoop dat ze bij zullen dragen tot de oplossing van het gevoel van machteloosheid, dat zovelen bekruipt als ze de ontwikkeling van onze democratie zien. Deze 10 kernpunten mijnheer de voorzitter, ik zeg het nog eens, ik spreek voor mijn persoonlijke rekening, die zullen de vraagstukken zijn waarop een nieuwe politieke formatie een antwoord moet geven. Dat zullen

de uitdagingen zijn waarom men ons vraagt. Voorzitter, ik zou dit woord willen besluiten. Ik ben opgegroeid in de tijd dat de Spaanse burgeroorlog en de Tweede wereld oorlog het nieuws. Sinds die tijd heb ik mij altijd weer afgevraagd, hoe het toch mogelijk was, dat dit in 1953 in Duitsland kon gebeuren. Ik heb de laatste weken - en ziet U geen enkele toevallige omstandigheid met datgene wat er in het buitenland gebeurt - nog eens zitten lezen in de geschiedenis van de Weimarrepubliek, en in de ondervragingen die men aan de nazileiders voor het gerechtshof en Neurenberg heeft gesteld. Ik heb een gesprek gelezen dat een correspondent van de New York Herald Tribune had met een oude, bejaarde, Duitse hoogleraar. En daarin mijnheer de voorzitter heb ik het antwoord gevonden op dat probleem, wat mij al jarenlang bezig houdt, hoe was het toch mogelijk, dat bij dit intelligente, nijvere volk dit in 1933 kon gebeuren. Het antwoord was, mijnheer de voorzitter de machteloosheid, de krachteloosheid van de Weirnarrepubliek. Toen keerde een zeer grote groep zich af van de politiek. Het is zoals die Duitse hoogleraar zei: 'Och, ons interesseerde de politiek niet, wij waren bezig met onze eigen problemen en onze eigen welvaart, en wij realiseerden ons niet wat er gebeurde, toen het te laat was". "Wij lieten de arena aan anderen over" was het woord van Speer in Neurenberg. En dezelfdertijd, terwijl zovelen zich afkeerden en onverschillig werden, was er een groep die gebruik kon maken van deze onverschilligheid, en die kleine groep, die intimideerde en de straat probeerde te veroveren. Zo werd gebruik gemaakt van de democratische verdraagzaamheid, om de democratie zelf te vermoorden. Een moord met voorbedachte rade. Zij mijnheer de voorzitter, die zich de geschiedenis niet willen herinneren zijn gedoemd om haar opnieuw te beleven.
Ik dank U wel.
Het wordt mij angstig te moede soms, als ik die toenemende onverschilligheid zie aan de ene kant, en die polarisering van het politieke krachtenveld. Bij dit probleem naast het vele goede wat er is, waarin een doorgeschoten welvaart lijkt te prevaleren, zo boordevol ook van onrecht en van armoede, dichtbij en veraf, kan naar mijn mening, een moderne eigentijdse volkspartij, die geïnspireerd wordt door bepaalde evangelische waarden, uitzicht geven als zij bereid is positie te kiezen in de vraagstukken, die van levensbelang zijn voor de mens en voor de wereld. Voorzitter, deze week zijn de gedachten en de harten van miljoenen in de wereld gegaan naar de man, die één van degenen is, die gevallen is voor de democratie. Er is een woord dat Robert Kennedy bijzonder lief was, dat hij in '66 al gebruikte, en dat hij bij zijn laatste verkiezingscampagnes telkenmale weer in zijn redevoeringen naar voren bracht. Het is een woord van Robert Kennedy dat luidt: Ik durf mij dingen voor te stellen die er nog niet zijn, en ik vraag mij alleen maar af, waarom niet?